

מאי 2014, אייר תשע"ד

איריס אוסטפלד (לוינ)

דרמה תרפיסטית ומנחת קבוצות. מנחה טקסטואלית ותהליכית, שותפה בתחום נשים במדרשה, מטפלת (וגם נמצאת בתהליכי פרידה משם נישואיה).

מגילת רות - שלוש נשים שלוש פרידות: על תהליכי פרידה במגילה ובחיים

מגילת רות מתחילה בפרידה. נעמי, אלימלך ושני בניהם עוזבים בשל רעב את בית לחם ביתם לשדות מואב הזרים לחפש הזנה. לא במקרה מתחיל סיפור המסע במגילה בפרידה. כולנו מתחילים את חיינו בעולם הזה בפרידה. אנו יוצאים מתוך בטן אמנו, נפרדים מחבל הטבור, ומאז כל חיינו הם רצף של מפגשים ולא פחות מכך של פרידות: פרידה מהציצי, פרידה מהמוצץ, פרידה מהטיטול, פרידה מאמא כשהיא חוזרת לעבוד, פרידה מהמטפלת הראשונה (ואז השנייה והשלישית...) וכו'. ובהמשך אין סוף פרידות קטנות וגדולות וקמעיות, ביניהן פרידה מהילדות, פרידה מקרוב הבתולין, פרידה מהריון, פרידה מהווסת, לחלק מאיתנו פרידה מבן זוג לאחר מחצית חיים יחד, פרידה מהורה עם מותו, פרידה מילד שעוזב את הבית...

שריר הפרידות הוא השריר המפותח ביותר בנפשינו, ובאופן פרדוקסאלי, או דווקא באופן מותאם, הוא גם הכואב ביותר. אבל הוא גם זה המזמן אפשרויות צמיחה יותר מכל שריר אחר בעבודת חיינו.

ומגילת רות מוכיחה זאת.

שלוש הנשים של המגילה שלנו מייצגות שלוש אופציות להתמודדות עם פרידה ובחירת נתיבים להמשך, שלוש מתוך אופציות רבות, ועל כך אנסה לפרט כעת.

ערפה בוכה ואחר כך מנהלת משא ומתן עם נעמי כשזו אומרת לה ללכת: 'ותאמרנה לה: כי איתך נשוב לעמך' (רות, א', 10). ואז היא שוב בוכה, נושקת לחמותה ונפרדת מעליה. אין בסיפורינו תיאור של הפרידה הפרטי פרטים כפי שיש תיאור של הסירוב להיפרד. ערפה מצליחה לעשות, באופן הבריא ביותר, את מה שכל כך קשה לעשות: להתאבל על מה שנגמר ולהשלים עם מה שלא יוכל להיות יותר, לשחרר את האחיזה במוכר ולצאת לדרך חדשה ולא נודעת. ערפה מגלמת בזעיר אנפין את השלבים בעיבוד תהליכי אבל שאליזבט קובלר רוס (1970) מדברת עליהם. קובלר רוס מדברת על **חמישה שלבים** אותם עוברים בתהליך עיבוד הפרידה: **הכחשה והלם** (ערפה, רות ונעמי יוצאות יחד לדרך ממואב לכוון בית לחם בלי לעסוק בעתידן או בפרידה עתידית), **כעס** (לא ברור אם יש סימנים לכך במגילה, אולי יתכנו עקבות לכך בדיאלוג בין נעמי לכלותיה), **מיקוח ומחאה** (שתי הנשים לא מוכנות להיפרד, ומנהלות על כך משא ומתן. רות מחזיקה את הקול הזה בפירוט רב יותר), **עצב או דיכאון** (בא לידי ביטוי בבכי החוזר על עצמו פעמיים) ולבסוף **השלמה וארגון מחדש** (הנשיקה לשלום של ערפה). נראה מתוך הטקסט המצומצם שערפה יודעת לבכות על מה שהסתיים – משפחה חדשה, קשר משמעותי עם חמות וכלה, לנשק ולהעריך את מה שקיבלה וממשיך איתה והיא כעת בשלה להמשיך הלאה בחיפושיה אחר דרכים חדשות.

המניע של נעמי לתנועה ממוכר ללא מוכר הוא תחושה פנימית או חיצונית של רעב ושל ריק אל עבר תקווה להתמלאות. כך היה כשעזבה את בית לחם וכך הוא כשהיא שבה אליה. נעמי נמצאת במקום קשה. נראה שהייתה מוכת פרידות כה גדולות וכואבות לא מתירות בתוכה מרחב לראות את היש שבחייה. היא שבה וחוזרת בכמה וורסיות על תחושתה המרוקנת: "אני מלאה הלכתי וריקים השיבני ה'..." (רות א', 21). קשה לנעמי להחזיק תחת בעלותה את הקשרים המשמעותיים

עם רות וערפה, את היותה מזינה ומוזנת. אין בטקסט ביטוי לרגשותיה בפרידות השונות ונראה אולי שהניסיון המר לימד אותה לשמור על עצמה ואולי לא לתת לרגש הכאב לעבור בה בחזקה. אין בטקסט תיאור של רגש או של מעשה המעיד ישירות על רגש – כמו הבכי של שתי כלותיה. נעמי רוצה להשאיר מאחור את תחושת הריק הגדולה, את רצף האובדים, את תחושת הזרות ולחזור הביתה, בית לחם, לבית המזין. כי אולי שם, בבית, הייאוש יהיה יותר נח. היא מזהה בבית פוטנציאל, אמנם לא ודאי, להזנה בחיק שכנותיה (שאכן מתבררות כמעגל תמיכה נשי בסוף המגילה).

כמנחת קבוצות תקופת הפרידה היא תקופה אהובה עלי מאד. זו תקופה בה למרות הרגרסיות והאינטנסיביות, עולה ומתבהר הערך הרב של העבודה הנעשית בקבוצה כשלם ושל היחסים הבין אישיים בין חברי הקבוצה. זוהי גם תקופה פגיעה ומועדת לדפוסים צפויים החוזרים על עצמם, דפוסים התנהגות ורגש המופיעים באופן מובהק בסיטואציות של סוף או פרידות. דרכים רבות יש לנו לשרוד את פרידות חיינו. ולכל אחת ואחד יש את סגנון הפרידה שלו על מנת לשרוד את משמעות תום הקיים ותחילתה של דרך לא מוכרת. יש מי נעלם בגופו (לא מגיע במפגש האחרון, נרדם) או בנפשו (מנותק רגשית בתהליך הפרידה, נמצא כבר ב'דבר הבא'); יש מי שכועס ומפרק בסוף (כי אז יותר קל להיפרד) ויש מי שעושה לכל מה שהיה עד כה פחות ערך (דבלואציה בלועזית: לא עשינו כלום עד עכשיו, זה היה בזבז זמן...); ויש עוד דרכים לעזוב או לחתוך לא מתוך לקיחת אחריות על הדרך שנעשתה. ויש מי, כתמונת ראי, מבטא את הקושי שלו להיפרד בכך שאינו משחרר, שנותן יתר ערך למה שהיה ומסרב לשחרר ("בלעדייך אני חצי בן אדם" כמאמר השיר). וכמובן, יש מי שדווקא בסוף שם 'ספרינט' בעבודה וגומע מרחקים, כלומר הופך את הסוף לבעל ערך רב מאד (כמו אלה שתמיד אומרים את הדברים הכי משמעותיים על הסף, רגע לפני הפרידה).

נעמי נראה שבצומת הגדולה הראשונה מנותקת רגשית, בעוד שרות נאחזת במבע רגשי עמוק ומתפרץ. די שבטי במשפטה המפורסם, שחלקו הראשון טבוע בכולנו: "אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלוהייך אלוהי. באשר תמותי אמות ושם אקבר כה יעשה ה' לי וכה יוסיף כי המוות יפריד ביני ובינך". יש משהו מפתיע על פניו בעוצמות הרגשיות שרות מדברת בהן. והיא מרשה לעצמה אפילו להכניס את סוף כל הסופים, את המוות - הסוף המניע את כולנו בתוך החיים ונותן להם משמעות. ניתן להבין את בחירתה של רות בדרכים שונות ואני רוצה להביט על בחירתה זו דרך כוחותיה: את רות מניעות אינטואיציות חזקות ואמון בקשר בין אישי והתמסרות לו. רבות נשאל מהו הכח או הייחוד הנשיים. התשובה שלי היא שהכח הנשי בהתגלמותו הוא האינטואיציה, ידיעת הלב של מה נכון והתמסרות לה. כך רות פועלת בצומת הקריטית הראשונה בה נפרדה ערפה מעליהן וכך היא ממשיכה לפעול לאורך כל הדרך ברקמת מערכת היחסים העדינה עם בעז והתפתחות והעמקת היחסים עם נעמי. יש משהו מיוחד ברות שמחד יש לה עמוד שידרה מאד ברור ומאידך יש בה יכולת תנועה והשתנות, יכולת התמזגות והיפרדות שאינם נענים לחוקים ולמערכות ההיררכיות הקיימות. היא לא פועלת נגדן אלא בתוכן אך מצליחה למוסס גבולות ולנוע ממרחב למרחב. ואולי לכן כל שאלות הפרידה ובחירות הדרך החדשה יותר מטושטשות. אולי לכן היא לא יוצאת מעורה, כמו שאולי קורה לחלק מאיתנו כשאנו קוראות את המשפט שמסיים את סאגת המשפחה: "ותקראנה לו השכנות שם לאמור בן יולד לנעמי ותקראנה שמו עובד..." (רות, 17). נראה שאין היא מתרגשת שהשכנות קוראות לילד בשם ושהילד משויך לנעמי. זה לא מאיים עליה. היא חיה בגבולות פנימיים וחברתיים חופשיים יותר.

לעיתים, בתקופות של סוף ופרידה קשה לראות את ההזדמנות לצמיחה ולהשתנות בזכות הפרידה מהאוטוטרסטרדה המוכרת של החיים ויציאה לנתיבים לא מוכרים לנו. אנו לא יודעים מה עלה בגורלה של ערפה, אך יש לי תחושה שהיא יודעת לדאוג לעצמה. רות ונעמי – בלי ספק גדלו והתפתחו והגיעו למקום טוב משהיו בו לפני שעזבו את מואב. אני מאחלת לכולנו שנדע להחזיק את שלוש הנשים הללו בתוכנו בימים קשים של פרידה ונשאב מהן כח לצאת למסעות חדשים.